

MEDEDELINGENBLAD
van de
NEDERLANDSE WERKGEMEENSCHAP
voor
INDIVIDUAL PSYCHOLOGIE

22e jaargang, nr. 3

januari 1973

Redactie: G.H. v. Asperen - Doorwerth

Redactieadres: Mevr. L.M.C. Richard-Stuurman
Pippelingstraat 60, Den Haag, Telefoon 070 - 68 34 22

IN MEMORIAM Dr. RUDOLF DREIKURS
(1897 - 1972).

Dr. Rudolf Dreikurs, hoogleraar, auteur en promotor van de individualpsychologie overleed 25 mei 1972 op 75-jarige leeftijd in het St. Joseph's Hospital in Chicago.

Wie was Dr. Rudolf Dreikurs?

Hij werd op 8 februari 1897 in Wenen geboren. Zijn vader was een succesvol zakenman, de jongste uit een gezin met vier jongens en één meisje. Hierdoor kreeg deze geen gelegenheid te gaan studeren. Terwijl zijn drie oudere broers allen een academische graad behaalden, trachtte hij ze te overtreffen op financieel gebied. Zijn moeder was een zachtmoedige, idealistische vrouw die haar enige zoon eigenlijk een beetje steunde in zijn rebellie tegen zijn dominerende vader die in de opvoeding de roede niet spaarde. Rudolf kon nooit aan de vaderlijke verwachtingen voldoen. Er was één vijf jaar jonger zusje.

Vele jaren later hield Dr. Dreikurs een lezing voor een groot gezelschap hoge academici aan de universiteit van Bratislava, als invaller voor Dr. A. Adler die ziek was. Hij sprak over de opvoeding van kinderen en tijdens de discussie werd hem gevraagd of hij in het nut van slaan geloofde. Dr. Dreikurs antwoordde heel impulsief: „Jazeker, ik geloof dat iedereen die kinderen mishandelt een flink pak slaag zou moeten krijgen!“

In die tijd werd slaan nog als een opvoedingsmiddel gezien dus zijn uitbarsting veroorzaakte een schokeffect.

Hierdoor zag Dr. Dreikurs in dat zijn identificatie met kinderen en andere onderdrukte groepen een poging was zich op zijn vader te wreken, die hem als kind zo dikwijls sloeg. Op school blonk de jonge Dreikurs niet bepaald uit: hij behaalde het eindexamen van het gymnasium met de hakken over de sloot.

Al jong kreeg hij vioolles: omdat een neefje daarin zo uitblonk!

Toen hij enige jaren later op eigen verzoek mocht leren piano spelen bleek zijn grote muzikaliteit. Later studeerde hij zelfs compositie en werd bijna beroeps-musicus.

Het keerpunt in zijn leven kwam op zestienjarige leeftijd: hij kreeg polio maar bleef gespaard voor blijvende gevolgen.

Na zijn genezing kwam hij in aanraking met vrienden uit de 'jeugdbeweging van 1913' onder leiding van Gustav Wyneken (1875 - 1966) waarbij hij zich aansloot. De eerste vrije school in Wickersdorf, die geheel democratisch werd opgezet, is door Wyneken gesticht. Hij spoorde de jeugd aan zich kritisch tegenover de volwassenen op te stellen, hun eigen toekomst te bepalen, wat veel bijval oogstte onder de jongeren. Verscheidene, later beroemd geworden psychiaters waaronder ook Dreikurs, stichtten gespreksgroepen over dit thema. Zij werden bijna van school gestuurd wegens subversieve activiteiten. Alfred Adler en Gustav Wyneken hebben met hun theorieën Rudolf Dreikurs het meest beïnvloed.

Na het gymnasium in 1915 moest Rudolf Dreikurs in dienst.

In de eerste wereldoorlog was hij luitenant. Hij was gedurende 27 maanden aan het front maar heeft nooit hoeven te schieten: de gevechten vonden altijd net voor zijn komst of direct na zijn vertrek plaats, vertelde hij zelf.

In 1918 werd hij door het leger naar Wenen gestuurd om medicijnen te studeren.

Voordien twijfelde hij zelf tussen psychologie (filosofie) en psychiatrie want de medische studie interesseerde hem maar matig. Hij toonde meer belangstelling voor het opkomend socialisme in die tijd en richtte een groep van socialistische medische studenten op.

Als afgevaardigde naar een 'Arbeiterrat' ontmoette hij voor het eerst Alfred Adler. In een gesprek merkte deze op dat: "iedereen geholpen kan worden die geholpen wil zijn" en dit optimisme fascineerde Dreikurs.

In deze periode ontmoet hij ook Wilhelm Stekel; is kort geïnteresseerd in parapsychologie maar acht zich niet capabel om daar het 'bedrog' van sommigen in te herkennen. De zelfmoord van een beroemde professor op dit gebied, nadat hij de dupe van een bedrieger was geworden, doet Dreikurs definitief besluiten zich aan de psychotherapie te wijden. Dreikurs begreep niet waarom Freud, Adler en Stekel elkaar zo heftig bestreden en het nergens eens over konden worden. Hij wilde het zelf onderzoeken.

Men kon echter als toehoorder niet meedoen, moest eerst zelf een analyse ondergaan. Tijdens Dreikurs' behandeling bij Adler kwamen er moeilijkheden: Dreikurs werd enorm kwaad toen Adler minachtend zei dat Freud volkomen fout was en barstte uit dat hij niet begreep hoe iemand zo neerbuigend kon spreken over een zo algemeen geacht wetenschapsman.

Toen hij eenmaal lid van diens groep was, duurde het lange tijd eer Adler hem vertrouwde maar later nam Dreikurs zijn strijd met Freud en de psychoanalyse over.

In zijn psychiatrische praktijk in Wenen leidde Dreikurs met Danica Deutsch verscheidene 'Erziehungsberatungsstellen' en hielp een centrum oprichten ter voorkoming van zelfmoord. Al in 1929 begon hij hier groepstherapie toe te passen.

Uit Oostenrijk verdreven door het nazisme, kwam Dreikurs op voorstel van Adler in 1937 via Brazilië naar Chicago om daar de individualpsychologische groep te leiden. Toen Adler in datzelfde jaar stierf daalde de belangstelling voor I.P. heel sterk en moesten ze opnieuw beginnen. Er werden consultatiebureaus voor kinderen opgericht naar Weens voorbeeld, die in 1945 tot een zelfstandige organisatie uitgroeiden, met individualpsychologisch getrainde leiders.

Sinds 1942 was Dr. Dreikurs hoofd van de psychiatrische faculteit in Chicago en zijn activiteiten om 'leken' op te leiden ontmoetten nogal wat weerstand. Uiteindelijk werd dit opleiden van 'counselors' een groot succes en is Dreikurs op dit terrein het meest bekend geworden.

Een belangrijk aspect van Dreikurs' persoon was zijn agressiviteit, zijn duidelijke behoefte aan uitdaging en conflicten en hoewel hij zijn hele leven op de bres stond voor de democratie, was hij een autoritaire persoonlijkheid.

Dit bracht natuurlijk met zich mee dat hij zowel vele vrienden en bewonderaars als vijanden had.

Allen zijn het er echter over eens dat Dr. Dreikurs de onvermoeibare promotor van de individualpsychologie was door zijn groot aantal publicaties, zijn vele reizen over de hele wereld en zijn ontelbare lezingen en cursussen.

Bovendien bezat hij de zeldzame gave anderen te bemoedigen en aan te sporen zodat zij meer bereikten dan zij zelf voor mogelijk hielden.

Door zijn demonstraties van gezinstherapie werden ouders en onderwijzers in veel landen van Europa, Israël, Amerika en kortgeleden Canada, geactiveerd om nieuwe groepen op te richten.

Door zijn initiatief ontstaan zullen zij de individualpsychologie in de toekomst verder uitdragen.

Hermine Gans.

PROFESSOR DREIKURS PROMOTOR VAN DE I.P.

In zijn laatste levensjaren heeft Prof. Dreikurs veel gedaan, om de I.P. te verbreiden in Europa. Daartoe organiseerde hij om de 2 jaar een zomer-cursus in Europa en bezocht dan ook Israël. Tweemaal heb ik Prof. Dreikurs meegemaakt op zo'n zomer-cursus, en heb bijzonder genoten van zijn kwaliteiten, want, hoe men ook over zijn persoon denkt, als leermeester was hij uitstekend, en als vakman groot. Hij was een man met visie. Hij leidde de cursus met grote zekerheid en vaste hand. Toch besliste hij pas de dag van te voren wat er morgen op het programma zou staan.

Eén van zijn belangrijkste punten, was zijn visie op de democratie: men zegt in de democratie „je hebt recht op..... (van alles), en je doet dus, wat je wilt“, maar doen wat je wilt, is geen democratie, maar anarchie. De ouders van heden voeden hun kinderen dus op tot anarchie, en daarom zijn de kinderen tyrannen geworden: ze eisen dat men hen laat doen, wat zij willen doen. Dit is dan de huidige strijd tussen de generaties van vroeger en nu.

Democratie is dus niet „doen wat je wilt“, geen „gelijkberechtigtheid“, maar „gelijkwaardigheid“, dat is respect voor anderen en voor jezelf. Democratische opvoeding is dus „met de kinderen bespreken, wat ze doen zullen“. Dus men respecteert hun persoon door naar hun mening te vragen, en ook zichzelf, door zijn eigen mening te zeggen en dan samen te besluiten, wat ze doen zullen. Voor de uitvoering van dit besluit draagt het kind dan zelf de verantwoordelijkheid (eigenlijk gedeelde verantwoordelijkheid, omdat de ouders ook accoord gingen). De mooiste methode om de kinderen en de ouders de democratische opvoeding te leren, is het houden van de familieraad: 1 maal in de week kunnen alle leden van het gezin kwesties inbrengen, die het gezin aangaan, b.v. gaan wij zondag iets leuks doen, of blijven wij thuis; moeder zal het komende week druk hebben, wie zal er komende week voor de planten zorgen, en wie zal de boodschappen doen; Marietje wil graag haar gezicht gaan opmaken, en Henk wil gaan roken, wat denken jullie ervan; enz. enz. Iedereen zegt op zijn beurt zijn mening, daarna wordt over deze gegevens gesproken en komt men tot een besluit. Iedere bijeenkomst wordt besloten met vast te stellen, wie de voorzitter is bij de volgende bijeenkomst. Volgens Prof. Blumenthal kunnen kinderen van 4½ à 5 jaar goed aan zulke vergaderingen meedoen.

Een tweede belangrijk punt voor Prof. Dreikurs is „het opheffen van de strijdsituatie in huis”: een kind dat zich slecht gedraagt is een ontmoedigd kind, dat vergelding probeert te zoeken voor de nederlagen, die hij geleden heeft en daarom dingen doet, waarvan hij weet, dat hij het niet doen mag.

Hierop reageert moeder met boos worden en doet datgene, wat alle moeders doen; zij gaan praten. Echter, in een conflict-situatie luistert niemand naar praten ook een kind niet, en er moet dus niet gepraat worden. Wat men dus doen moet is:

1. moeder **leren**, dat zij haar mond houdt. Is dat erg moeilijk voor haar, dan trekt ze zich terug in de badkamer die ze op slot doet, en laat het water lopen zodat ze niets meer horen kan, d.i. **de badkamer-politiek** van Prof. Dreikurs; of moeder trekt zich terug op haar slaapkamer, die ze op slot doet, en zet de radio aan, zodat ze niets meer hoort; of moeder gaat een ommetje wandelen.
2. het kind moet de natuurlijke consequenties van zijn daden ondergaan, daarvan leert het kind. Dit is vaak voor moeders erg moeilijk, omdat zij een „goede” moeder willen zijn. Men moet dit de moeders dus **leren**.
3. het kind moet inspreken. Daarvoor moet moeder de kunst van het moedinspreken **leren**. Bovendien, wil men vertrouwen hebben in zijn kinderen, dan moet men eerst vertrouwen hebben in zichzelf. Ook dit zal moeder eventueel **geleerd moeten worden**.
4. Men stelt de familie-raad in. Kinderen die zich in de verdrukking hebben gevoeld, merken nu, dat hun mening evenveel weegt als die van hun broertjes en zusjes, en ze kunnen zich daardoor meer in het gezin op hun plaats gaan voelen. Men maakt dan dus van het gezin een democratisch gezin, waarin de kinderen mede verantwoording dragen.
Men kan de moeders meer brengen tot het aannemen van een andere houding, door ze te laten meedoen in een groepje van ouders, waarin het boek „Kindern fordern uns heraus” wordt gelezen en besproken, d.w.z. de ouders gaan na, hoe zij op de verschillende punten t.a.v. hun kinderen optreden en komen tot de conclusie of zij het goed doen of niet. Hebben ze hun fouten zelf ingezien, dan veranderen ze hun houding. Prof. Dreikurs heeft in Amerika counselors gevormd, die deze groepen leiden. Hij heeft ook counselors gevormd, die het principe van **de democratische klas** bij de leerkrachten brengen. De klas moet dan één maal in de week een klasgesprek houden. De leerkracht is daarbij de leider, en deze moet dus leren groepsleider te worden. In het klasgesprek kan besproken worden wat de volgende week gedaan wordt, maar b.v. ook, de vervelende houding van Henk. Men heeft de ervaring, dat kinderen goed aangepaste straffen weten te bedenken. De leerkracht die meer van de I. P. weet, kan het zelfs gelukken, de klas te laten zien, dat het kind zo is, omdat hij zijn plaats in de klas nog niet gevonden heeft en de klas ertoe brengen, hem meer te accepteren. Dan leren de kinderen naast geestelijke superioriteit ook gelijkwaardigheid. Blijft een kind ondanks getroffen maatregelen moeilijk, dan wordt het tijd dat het kind leert, welk doel het nastreeft.

Volgens Prof. Dreikurs heeft een kind altijd één van de volgende doelstelling:

- a. attentie willen;
- b. macht willen;
- c. wraak nemen;
- d. alleen gelaten willen worden.

Een ander doel is Prof. Dreikurs nog nooit tegen gekomen. Hij geeft een handleiding, waarmee men kan nagaan, welk doel het kind waarschijnlijk nastreeft, en geeft dan aan, hoe men het kind leert, wat zijn doel is: hij vraagt het kind „kan het zijn dat je zo

doet, omdat je moeders aandacht wilt?" Komt "de lach op het kindergezicht" niet, dan is dit niet zijn doel. Dan vraagt Prof. Dreikurs het 2e, 3e en 4e doel. Wordt het goede doel genoemd dan herkent het kind zichzelf en komt er een lach op het gezicht, dat hem verraad ook als hij „nee" zou zeggen. De ervaring heeft geleerd, dat een kind dat zijn doel herkend heeft, ophoudt met lastig te zijn. Van volwassenen weet men, dat zij meestel gelukkig zijn, als ze weten wat hun doel was, en dat zij hun houding veranderen, als zij gezien hebben dat hun doel verkeerd was. Prof Dreikurs was waarlijk groots in het „raden" van de levensstijl van volwassenen.

Hij liet mensen uit de zaal 2 à 3 vroegste herinneringen vertellen, vroeg naar het gevoel dat ze hadden bij de gebeurtenissen en kwam dan meteen met zijn verklaring v.d. levensstijl, die iedere keer weer juist bleek te zijn. Het snel raden van de levensstijl zou men door veel oefenen kunnen leren.

Prof. Dreikurs hield veel van groepswork. Zo zagen wij op onze zomer-cursus groeptherapie met een gezin, pubers, kinderen van 10 en 11 jaar, en leerkrachten. Ook liet hij een stel ouders komen met hun moeilijkheden, b.v. over hun kinderen of m.b.t. hun huwelijk. Zodra er ouders op het podium waren, werd de vermelding van de reden van de komst van deze ouders steeds gevolgd door de vraag aan de zaal: „wie van u heeft ook moeilijkheden met de kinderen" of „in het huwelijk?" Steeds kwamen dan een groot aantal vingers omhoog, wat hilariteit verwerkte en ontwapenend werkte op de ouders, hetgeen het gesprek ten goede kwam.

Door het brengen van de leerstof in korte krachtige zinnen, en het geven van slagzinnen, bracht Prof. Dreikurs altijd een brok leerstof met praktische aanwijzingen voor de toepassing, zoals:

democratie — gelijkberechtigtheid — gelijkwaardigheid

familie-raad — samen besluiten — eigen verantwoordelijkheid voor het kind

niet praten bij een conflict — badkamer politiek — leren o.a. op ouderkursussen

de lach op het kindergezicht bij het verklaren van het doel

het raden van de levensstijl — het gevoel dat een rol speelde bij de gebeurtenissen

Hij wist de mensen enthousiast te maken, en geloof te geven in de I.P. Zijn instelling van counselors was een voortreffelijk idee. In Israël is het Prof. Dreikurs gelukt, een Alfred Adler instituut op te richten, met een staf van I.P.-werkers. In Griekenland heeft hij een kern van I.P.-werkers gevormd. In Duitsland is de I.P. in de laatste jaren opgekomen door Prof. Blumenthal, een medewerker van Prof. Dreikurs.

De stuwende kracht van Prof. Dreikurs is weggevallen, maar het is hem gelukt in Europa een begin te maken met de I.P., waar hij enthousiaste kernen heeft achtergelaten. Het moge deze kernen lukken de I.P. verder in Europa uit te breiden.

J.E. Noordenbos.

VERSLAG van de voordracht over:

"ADLER'S PLAATS IN HET KADER VAN DE DIEPTE-PSYCHOLOGIE

door Prof. Dr. E.A.D.E. Carp te Leiden

gehouden ter gelegenheid van ons 25-jarig jubileum op 28 oktober 1972 te Utrecht

Prof. Carp begint met zich voor te stellen als géén Adleriaan, noch Freudiaan, Jungiaan, Heideggeriaan, Sartriaan of Buberiaan etc., ofschoon hij voor al deze pioniers van het diepte-psychologisch denken een grote waardering heeft.

Deze pioniers schijnen allen zeer verschillende accenten te hebben gelegd, waarmee geenszins is gezegd, dat ze, ondanks de verschillen, op hetzelfde neerkomen.

Het vechten over de prioriteit van een zienswijze blijkt altijd een ietwat kinderachtige zaak, omdat immers direct de vraag mede opkomt: hoe ver men in het verleden zou willen terugzien.

Men zou kunnen stellen dat t.a.v. de diepte-psych. stromingen zeer veel essentieels terug te vinden is in de denkbeelden door Nietzsche en Schopenhauer naar voren gebracht. Wanneer er over prioriteit gesproken wordt is het stellig waar, dat deze grote wijsgerige geesten uit de vorige eeuw denkbeelden hebben verkondigd, met andere woorden maar met dezelfde fundamentele gedachten, die teruggevonden worden bij de pioniers van de diepte-psychol. stromingen.

FREUD heeft zeer veel van zijn denkbeelden over **HET ONBEWUSTE GEESTESLEVEN**, over de **MACHT VAN DE LIBIDO SEXUALIS** ontleend aan Schopenhauer. (N.B. „der Wille“ bij Schopenhauer betekent „drift“). Tegen deze levensdrift is Sch. zijn halve leven te velde getrokken, propaganda voerend voor suicide, evenwel zorgdragend zelf niet het eerste slachtoffer te worden. Hij is n.l. een natuurlijke dood gestorven.

Wat er aan diepte-psych. denkbeelden bij Nietzsche wordt gevonden is te veel om op te noemen, doch verder teruggaande vinden we bij Boeddha gedachten over de verderfelijke invloed van de „dorst“ (hier „drift“ of „drijfveren“), die eeuwen later teruggevonden worden bij de grondvesters der diepte-psychologie. Nemen we weer een sprong terug van 1000 jaar dan vinden we bij de Chinese wijsgeer Laotse in diens werk „Tao tê King“ veel denkbeelden waaraan **JUNG**, zoals hij zelf gezegd heeft, het fundamentele van zijn „synthetische- of complexenpsychologie te danken heeft.

Hiermee is duidelijk dat het weinig zin heeft strijd te voeren t.a.v. de prioriteit. Zeer bijzonder is wel dat bij alle diepte-psychologen een erkenning wordt gevonden van de **SUBJECTIVITEIT**, van de mens als subject (zelfs in geringe mate ook bij Freud). Het is niet alleen Goethe, die met prachtige woorden de waarde van de mens als subject heeft geprezen.

DE MENS IS SUBJECT EN HEEFT DAARVOOR OOK ALLE ZELF-VERANTWOORDELIJKHEID, n.l. voor de eer als „Persoonlijkheid“ in het leven te staan.

Spr. leidde zijn voordracht verder in met enige persoonlijke herinneringen. Van Freud b.v., die een congres in Scheveningen presideerde, had hij als jong assistent slechts een subjectieve indruk. Hij was toenmaals zeer geïmponeerd door de daar aanwezige grote figuren. Adler heeft hij driemaal persoonlijk mogen ontmoeten. Vooral in een intieme kring was Adler op z'n best, zo ook toen hij eens aan Prof. Carp en enkele van diens assistenten het voorstel deed om ieder op zijn beurt „het“ geval van zijn leven te vertellen, zelf als eerste het voorbeeld gevende. Prof. Carp had daarbij sterk het gevoel dat Adler probeerde de aanwezigen te testen. Wanneer wij immer spreken over „het“ geval van ons leven projecteren we iets van het eigen innerlijk in de patiënt en wordt „de patiënt van mijn leven“ een soort zelfprojectie. Langs de weg van deze (ongeweten) test geeft men zich bloot. Hierna memoreerde spr. de dood van Adler, die naar zijn overtuiging beslist een „groot man“ te noemen is. Wel zijn er echter een aantal denkbeelden waartegen Prof. C. bepaalde bedenkingen heeft; hierover later in zijn betoog.

Over de Individualpsychologische theorie meent spr. ons niets nieuws te kunnen vertellen, ook niet over de z.g. re-educatieve fase, die vooral t.a.v. de therapie van zeer groot nut is. De Ind. Psych. is een „Ganzheitspsychologie“. Zij ziet de mens als „Ganzheit“, als persoonlijkheid en dat maakt haar essentieel verschillend van de psychoanalyse, afgezien nog van het overwegend causaal gerichte tegenover het finaal gerichte van de Ind. psych. (al is dat tot op zekere hoogte).

Voor degenen die onbevooroordeeld in het algemeen kennis willen nemen van de diepte-psych. stromingen is het belangrijk, dat Freud het „Ich“ ziet als een (enigzins) zwak aangesel van het „Es“. Het „Ich“ zou een ontwikkelingsproduct zijn van het „Es“ onder invloed van de waarneming van de buitenwereld. Freud's „Was „Es“ war muss „Ich“ werden“ zou betekenen dat uit het „Es“ het „Ich“ zich langzamerhand manifesteert, zich plus ou moins ontworstelt (meer moins dan plus) uit de boeien van het „Es“. Zo zou het „Ich“ als een soort ideaal omhoog rijzen met een pseudo afhankelijkheid.

DE PSYCHOLOGIE VAN FREUD IS EEN „IK“ PSYCHOLOGIE, ADLER's-psychologie daarentegen is een **PERSONLIJKHEIDSPSYCHOLOGIE**, wat eveneens geldt voor de psychologie van **JUNG**, die gezegd zou kunnen hebben: „Was „Ich“ war muss „Es“ werden“. Jung kende n.l. aan het „Es“ een veel ruimere betekenis toe, aan het (collectieve) „Es“ dat hij zag als de oerbron van het kostbaarste dat tot de menselijke geest behoort en aanvankelijk in archetypen wordt uitgedrukt.

Het is bekend, dat Freud begonnen is het accent te leggen op de „Es“ psychologie.

De psycho-analyse is in feite hier niet ver bovenuit gekomen.

William Stern, een Duits psycholoog van wereldfaam, heeft betoogd dat vier fundamentele strevingen naast en uit elkaar ontstaan.

De eerste noemde hij de **STREIVING NAAR ZELFBEHOUD**, die al in het licht treedt bij de kinderpsychologie.

Uit deze streving naar zelfbehoud komt tot ontwikkeling de **ZELFONTPLOOIING**, hieruit weer de **ZELFVOLMAKING** en vervolgens de **ZELFOVERGAVE** (bedoeld als streven). We zien hier dus een opgaande lijn van strevingen, die door elkaar heen, uit elkaar en na elkaar zich ontwikkelen.

T.a.v. de streving naar zelfbehoud zijn in de laatste 50 jaar zeer verschillende inzichten naar voren gekomen.

De psycho-analyse onderscheidt de driftmatige uiting tot zelfbehoud „het narcisme“ in primair en secundair narcisme. Het primaire zou identiek zijn met de bestaansdrift, een dierlijke drift zoals de agressie, bedoeld in de zin van de Weense dier-psycholoog Lorenz, die haar op bijzondere wijze geanalyseerd heeft als uiting van **ZELFMANIFESTATIE ZONDER VIJANDIGHEID**. Het „hier ben ik“ en „jij hebt voor mij te wijken“ is het primaire narcisme in de zin van Lorenz.

Secundair narcisme wordt omschreven als „eigenliefde“, waarvoor Adler het woord „Selbstsucht“ heeft gevonden, hetgeen sommige mensen als een verwerpelijke, maar helaas menselijke hoewel overwinbare neiging beschouwen. Hierover kan men lang discussiëren. Adler heeft gemeend er een andere drift of geneigdheid tegenover te moeten plaatsen n.l. „das Gemeinschaftsgefühl“ dat veel tracht glad te strijken van die „Selbstsucht“ bij de een of de ander met meer of minder succes.

Uit de drang tot zelfbehoud volgt de neiging tot **ZELFONTPLOOIING** (Wilhelm Stern). Bij Adler zowel als bij Freud zien we deze zelfontplooiing verschillende richtingen uitgaan. Zelfontplooiing of menswording op hoger niveau ziet Adler als het doen **PREVALEREN** van de **GEMEENSCHAPSZIN**, de behoefte om eigen leven in dienst te stellen van de gemeenschap en dit wordt door hem van fundamenteel belang geacht.

Bij Freud vinden wij dit niet. Deze heeft wel maar met betrekkelijk weinig woorden publicaties gewijd aan het sociale. Met het woord „sublimeren“ is het gehele probleem echter weinig uit de verf gekomen, meent Prof. Carp en daarin staat hij niet alleen.

Adler van zijn kant wijdt weer weinig woorden aan de **VERVOLMAKING**, maar mogelijk

doet hij dat uit bescheidenheid. Mensen zijn immers zó onvolmaakt dat we het woord hoogstens in de mond durven te nemen wanneer we op weg zijn, niet om volmaakt te worden, (want dan zijn we geen mens meer) maar om iets meer volmaakt te worden dan we tot nu toe zijn (Adler: grote fouten door minder grote vervangen).

Meer en meer staat toch iedereen voor de erkenning dat ons mensdom nog in de prae-puberteit staat. We zouden dichterbij de vervolmaking zijn als we het van mensdom tot mensheid hadden gebracht. Maar voorlopig vormen we met z'n allen een mensDOM en meer ook niet, aldus Prof. Carp.

Freud was een pessimistisch man, mogelijk door aanleg, prae-dispositie of ervaringen in zijn leven (of door de keuze het pessimisme boven iets anders te stellen - red.) en ook de psycho-analyse is er in zekere mate van doortrokken. Freud maakte een onderscheid tussen het Lust- en het Realitätsprinzip, welk laatste meestal in een zeer pessimistisch soms ook defaitistisch gewaad verschijnt. Prof. Carp merkte geestig op dat een pessimist zichzelf nooit een pessimist, doch een realist zal noemen.

Aan **ZELFVERVOLMAKING** gelooft Freud niet, zelfs niet aan de tendentie en met **ZELFOVERGAVE** betreden we het terrein van de metafysica.

In „Jenseits des Lustprinzips“ heeft Freud over de doodsdrijf geschreven. Aan het einde van het vitale menselijke bestaan (Freud was een ongelovig man) meldt zich deze drift, die naar opheffing van alle spanning streeft (in navolging van de conceptie van Barbara Low's Nirwana Prinzip).

Het is de vraag in hoeverre een streving naar opheffing van spanning „drift“ genoemd mag worden, tenzij het uitlopen van de vitale drift in een uiteindelijk slot in het begrip drift vercalculeerd is. Men zou dan echter niet van een afzonderlijke doodsdRIFT kunnen spreken, daar de drift zelf niet anders dan vitaal kan zijn, meent Prof. Carp.

JUNG beschrijft in zijn praktische psychologie uitvoerig de zelfontplooiing en de zelfovergave. Tot één der fundamenteën van zijn psychologie behoort het **GEGENSATZ-PRINZIP**: onder invloed van de ontwikkeling van het bewustzijn en de ontplooiing van het zelfbewustzijn ontstaat de Persoonlijkheid d.i. de ontplooiing van de individualiteit of subjectiviteit van de mens met een aanzienlijke bewustzijnsverruiming. Voor Jung is het begrip „bewustzijnsverruiming“ een vruchtbaar begrip. Hij ziet daarin een zekere evolutie van de mens, een behoefte om eigen persoonlijkheidsniveau steeds verder omhoog te voeren.

Vervolgens attendeerde Prof. Carp op de grote congruentie tussen de fundamentele inzichten t.a.v. het menselijk-zijn van Adler, Sartre en Buber.

Adler en ook Freud hadden geheel eigen, doch zeer verschillende concepten van het menselijk zijn. Spr. zou Adler hier in de eerste plaats als antropoloog willen zien. Ook Sartre is antropoloog en Buber is Chassidist, een zeer religieus mens.

Laatstgenoemde heeft in het kleine werkje „Ich und Du“ niet alleen voorrang gegeven aan het „Du“ boven het „Ich“, maar drukt zich hierin nog sterker uit door te zeggen dat „zonder het gevoel van verbonden te zijn met een „Du“ het „Ich“ geen mogelijkheid tot ontplooiing heeft. Zonder „Du“ kan zich slechts een misvormd „Ich“ vormen“.

De mens is dus niet, zoals Freud dat zou zeggen, in de eerste plaats een „Ich“-wezen, neen de mens is een „Du“-wezen en **ONTLEENT AAN DE ONTMOETING MET HET „DU“ ZIJN BETEKENIS, ZIJN WAARDE ALS MENS.**

SARTRE heeft in drie boeken het existentialisme beschreven. In het eerste deel „L'être et le néant“ (Zijn en Niet-zijn) heeft S. het „être en soi“ (het zijn op zichzelf) laten overgaan in het „être pour soi“ (zijn voor zichzelf) wat misschien gelijk is aan Adler's „Selbstsucht“ en dat een overgang zou zijn naar het „être pour autrui“ (zijn voor de ander) om te eindigen in het „être autrui“ (het „de ander“ zijn) d.w.z. een zover reikende identificatie, dat men a.h.w. de ander IS.

Hierbij denken we een ogenblik aan het Evangelische Woord: „Hebt uw naasten lief gelijk uzelve“. Wanneer te realiseren zou zijn dat er een identificatie is gelijk aan onszelf dan is

er een fase bereikt in het menselijk-zijn dat zeker het bovenmenselijke genoemd zou mogen worden.

Zowel bij Jean Paul Sartre, Alfred Adler als Martin Buber vinden we een sterke beklemtoning van de **ZELFVERANTWOORDELIJKHEID** en de **VRIJHEID**. Beter en voorzichtiger is het echter hier te spreken van het besef van „geestelijk vrij-zijn“ om misverstand te voorkomen. De slogan „het kostbaarste bezit is de vrijheid“ is een misleiding, want vrijheid te willen „hebben“ loopt steeds uit op moord en doodslag. Vrijheid **HEBBEN** is niet iets wat de mens als nastrevenswaardig moet beschouwen. Het besef van (vooral geestelijk) vrij-zijn is een waarde en voor vele mensen de hoogste waarde. Dit begrip van vrij-zijn is onverbreekelijk verbonden met het besef van verantwoordelijkheid voor de ander en via de ander ook voor onszelf is één der meest essentiële gezichtspunten door Adler, Sartre en Buber naar voren gebracht.

In het tweede werk van Sartre wordt de doopceel gelicht van een geperverteerde psychopaat. Deze man heeft, hoewel hij het grootste deel van zijn leven in de gevangenis heeft doorgebracht, iets van zijn leven gemaakt, waarvoor hij zichzelf verantwoordelijk stelt. Voor de moed, die deze man moet hebben gehad om de wereld te trotseren, kan men niet anders dan respect hebben. Al is het een semi-crimineel leven, hij heeft van zijn leven iets gemaakt en wát hij ervan gemaakt heeft, **DÁT IS DEZE MAN**. Sartre tracht dat aan zijn lezers te vertellen.

Het laatste en meest recente werk is het belangrijkste: „Critique de la raison dialectique“, waarin Sartre doet uitkomen dat de mens kan ontstijgen en ook behoort uit te stijgen boven zijn natuurlijke gegeven wil hij a.h.w. de zin van zijn leven volgen naar een „être pour autrui“. Daarmee bedoelt Sartre in dit werk in het bijzonder de mens levend in de werkge-meenschap, dus de arbeidende mens.

We zien dus de grote verwantschap tussen Adler, Sartre en Buber en het gaat niet om de prioriteit t.a.v. wát er gezegd is, maar het gaat erom **DÁT HET GEZEGD IS**, en dat het onthouden wordt omdat het belangrijk is voor ons allen.

Nog een kleine opmerking: de verwantschap tussen Sartre en Adler is er niet omdat zij beiden zich tot de Marxisten hebben gerekend of misschien eerder zo nog door de buitenwereld werden bestempeld.

Vooraf de diepte-psychiatrische wereld, die vastgeklonken aan de fascinerende invloed, die de psycho-analyse vooral op de psychiaters heeft gehad, meende, omdat men pro Freud was, contra Adler te moeten zijn.

Het is zeker waar dat Adler geen Godgelovig man was, doch niet zoals Nietzsche. Nietzsche was een godzoeker, die echter nooit, tot eigen rampzaligheid God heeft kunnen vinden. Evenals bij Nietzsche heeft men uit Adler's mond kunnen horen, dat hij niet wilde behoren tot de „Hinterwelter“, dus degenen die een wereld achter deze wereld aanvaardden. Deze visie past niet in Adler's mensbeeld. Hij was geen wijsgeer, hoewel hij, niet zoals Freud, er zich op zou beroemen afkering te zijn van wijsgerig denken. Afkeer van wijsgerig denken komt men in geen enkel werk van Adler tegen. **ADLER WAS EEN HELPER HIER EN NU? EEN PRACTISCH HELPER** dat moet worden gezegd.

Prof. Carp noemde uit de tegenover Adler te berde gebrachte bezwaren een reeks van tien punten, die hieronder volgen:

1. Het geldingsstreven zou door Adler onvoldoende zijn geanalyseerd. Adler zou het geldingsstreven gedefinieerd hebben als iets verwerpelijks, iets dat een mens als een soort déchet bij zich draagt, waarvan hij zich nooit helemaal kan bevrijden, maar dat er eigenlijk toch niet bij had behoren te zijn. De mens zou zo mogelijk (maar dat is het helaas niet) over het geldingsstreven heen moeten zien te komen ten dienste van een ander streven, eveneens primair in hem aanwezig n.l. het er-zijn ten bate van de ander. Over de juistheid van deze aantijging zou men kunnen discussiëren zegt spr. en hij hoopt dat we het er niet mee eens zijn.

2. Adler is niet duidelijk geweest t.a.v. de **SOCIALISATIE**, of het gemeenschapsleven, dat daadwerkelijk nagestreefd dient te worden.
Adler zou te weinig onderscheid hebben gemaakt tussen het sociale gezelschapsleven (collegiale omgang b.v.) en wérkelijk gemeenschapsleven.
Ook dat zou Adler onvoldoend hebben geanalyseerd en daarom wordt hem een zekere mate van oppervlakkigheid in psychologisch denken verweten. Daarom ook twijfelen degenen, die zich diepte-psychologen noemen of Adler wel tot hen gerekend mag worden.
3. Adler zou geen weet hebben gehad van de waarde van het begrip „verbondenheid“ en zijn blijven staan op het stadium der „gebondenheid“.
Er is n.l. verschil tussen verbonden-zijn op gelijk niveau en het gebonden-zijn bij niveau verschil.
Hier verwijst spr. nog naar het werk van de Zwitserse psycholoog Binswanger over verbondenheid in liefde en vriendschap.
5. Adler zou geen juist begrip hebben gehad van Nietzsche's „Wille zur Macht“, waarop hij zijn psychologie zou hebben gebaseerd. Prof. Carp vraagt zich af of dit wel helemaal waar kán zijn, want ofschoon spr. geen wijsgeer is en daarom met alle risico's Nietzsche heeft getracht te verstaan, meent hij toch begrepen te hebben dat N. een oer-individualist was zonder belangstelling voor gemeenschapsleven. In „Jenseits von Gut und Böse“ heeft N. de voorkeur gegeven aan het Apollinische beginsel in de mens (het beginsel van de geest). De mens als puur geestelijk leven bestaat niet, het zou mogelijk nastrevenswaard kunnen zijn, maar het is dan geen mens meer. N. noemde het dan ook een „Übermensch“ (uit „So sprach Zarathustra“). Nietzsche heeft zich niet bezig gehouden met mensen van vlees en bloed, zodat het moeilijk zal zijn Adler ervan te verdenken bij N. zijn basis gevonden te hebben, al heeft hij wel bepaalde begrippen overgenomen. Zo heeft Adler beklemtoond, dat in de mens een onstiltbare drang naar macht zit en vandaar dat hij kwam tot zijn minderwaardigheidsgevoel, dat in wezen een onmachtgevoel zou zijn.
6. Adler zou het collectivisme overschatten en het individualisme onderschatten.
Prof. Carp meent dat hieromtrent div. misverstanden zijn ontstaan. Hij meent dat Adler wel degelijk verschil heeft gemaakt tussen de mens als collectief wezen, als massa-mens én de mens als evennaaste, in de zin van Buber.
7. Het volgende bezwaar is dat bij Adler **NIETS REIKT BOVEN HET SOCIALE GEWETEN**. Geweten is volgens Adler steeds sociaal geweten. Er zijn genoeg uitlatingen, die dit bezwaar zouden kunnen steunen. Adler zou in deze te weinig ook hebben gehad voor het ethische probleem van „goed en kwaad“.
8. Het bezwaar t.a.v. de therapie is dat Adler uitsluitend het accent zou hebben willen leggen op de aanmoediging, op het inprenten van moed, of het suggereren van moed bij de moedeloze of ontmoedigde mens.
Bepaalde stromingen in de diepte-psychologie hebben deze therapie wat al te simplistisch genoemd.
9. Lange tijd werd door de orthodoxe analytici Adler's afgunst op Freud naar voren gebracht. Adler, die jonger was dan Freud, is enige tijd bij hem assistent geweest. Het zou Adler's minderwaardigheidsgevoel zijn geweest waardoor hij zo sterk het accent gelegd heeft op dit gevoel.
Hij zou, menen deze analytici, een soort werkverraad hebben gepleegd door zijn speciale therapie, die probeert langs of boven het minderwaardigheidsgevoel (Geltungs- of Geltungsbedürfnis) uit te komen.
10. Dit 10e bezwaar zal de individualpsychologen zeker verbazen.
Adler zou hebben gefigureerd als een valse Messias.
Prof. Carp zegt hierover, dat hoe weinig hij ook meent Adler te hebben kunnen peilen, hij onderstrepen kan dat Adler een overtuigd optimist was en dat zijn

therapie daarvan ook de getuigenis.

Hoogstwaarschijnlijk leefde Adler in de verwachting van een Messias. Dat is mogelijk, maar dat kan men niet alleen Adler, maar geen enkel mens kwalijk nemen.

Hoewel er nog veel meer bezwaren zijn meent spr. dat deze tien toch in ieder geval genoemd moeten worden.

Adler was een praktisch psycholoog. Dat is Prof. Carp met haast iedereen wel eens. Adler gaf in ieder geval een steun aan het persoonlijke leven van ieder mens en in het bijzonder aan die groep van mensen, die zich in de adolescentie fase van het leven bevinden. Vroeger meende men dat die op 21 jaar was afgelopen, dan was men man of vrouw en volwassen. In psychologisch opzicht is dat echter niet juist. Er wordt van rijpen en narijpen gesproken tot ca. het 40e jaar. Tot zolang zit er een groei in de mens en de fase, waarin nog groei zit schijnt uitnemend geschikt voor de toepassing van de Adleriaanse Individualpsychologie.

*****

Ontmoetingen met KÜNKEL.

Voordracht, gehouden ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum, 28-10-1972 te Utrecht

Toen men mij enige maanden geleden vroeg om op deze bijeenkomst iets over mijn ervaringen met Dr. Fritz Künkel te vertellen, verbaasde mij dat wel even. Natuurlijk, als wij spreken over de ontwikkeling en verbreiding van de Individualpsychologie, mag de naam Künkel niet ontbreken (getuige ook het historisch overzicht van Paul Rom, dat wij onlangs ontvingen).

K.'s boek „Einführung in die Charakterkunde“ is, zoals op het titelblad vermeld staat, „auf individualpsychologischer Grundlage“ en ook in andere geschriften rekent hij zich duidelijk tot de indiv. psychologen.

Maar K. was een afvallige. Hij ontwikkelde eigen, aanvullende theorieën. Hij schreef veel, naast zijn therapeutische arbeid en kreeg daardoor grote bekendheid. Hij schreef vlot, had een prettig leesbare stijl, begrijpelijk, ook voor leken die geïnteresseerd zijn in kennis van eigen en anderer karakter. Nog steeds staat zijn „Opvoeding tot persoonlijkheid“ op de boekenlijst van onze cursus en van verscheidene paedagogische academies. En het stamt uit 1929! De Ned. vertaling beleefde inmiddels haar 25e druk! Zijn betoog is echter in die eerste boeken niet wat men „wetenschappelijk“ noemt. Dit wordt hem door sommigen ernstig verweten. Pas in „Grundzüge der praktischen Seelenheilkunde“ uit 1935 geeft K. uiteenzettingen over de verschillen tussen de Indiv. psych. en andere psychotherapeutische richtingen.

K. trachtte vooral in zijn „Arbeit am Charakter“ en in „Einführung in die Charakterkunde“ wegen aan te geven, die voor de arbeid op het gebied van opvoeding, her-opvoeding en zelfopvoeding van groot belang zijn. In zijn „Krisenbriefe“ vinden we boeiende uiteenzettingen ts. mensen-in-moeilijkheden en de therapeut; het zijn zeer persoonlijke ontmoetingen met Künkel.

K. heeft in de 30-er jaren door zijn lezingen en zijn boeken in ons land grote bekendheid gekregen en veel volgelingen gehad. Men vond toen zelfs het werkwoord „künkelen“ uit, zoals ik onlangs in Winschoten hoorde bevestigen!

Zijn Subjekt-Objekt gedachte, de begrippen Ichhaftigkeit - Sachlichkeit, Dressaten, het

Ur-Wir, der Wir-Bruch en das Reifende Wir, zijn in de wereld van paedagogen en psychologen algemeen gebruikte termen, waarbij men nu helemaal niet meer aan K. denkt, evenmin als men aan Adler denkt wanneer het tot in vrijwel alle kringen doorgedrongen woord „minderwaardigheidsgevoel” gebruikt wordt.

Wie was Fritz Künkel?

Fritz Künkel werd geboren in 1889 op een landgoed in het dorpje Gennin in de Neumark, in het gebied van de Warthe (zijrivier van de Oder) dat nu tot Polen behoort. Hij was het 7e van 8 kinderen. De op hem volgende broer Hans was 6 jaar jonger. Deze Hans, schrijver, filosoof, later theoloog, heeft over het Warthe-gebied en zijn bewoners een boek geschreven: „Aus den kargen Hügeln der Neumark”. Hierin vertelt hij ook over zijn jeugd en over de voorouders van de Künkels.

Als stamvader tekent hij ons Daniël Spremberg, de schaapherder, die bijna 100 jaar oud werd. (U voelt het verband: schaapherder - met zijn dieren over de woeste gronden zwerfen - kousen breien - filosoferen). Hij vestigde zich met zijn gezin op het landgoed waar zijn achter- en achterkleinkinderen, Fritz en Hans, geboren werden. Hij was een krachtige persoonlijkheid, die het helemaal niet eens was met de veranderingen die zijn schoonzoon, August K. in het bedrijf aanbracht.

De vader van Fritz en Hans had deze overgrootvader nog goed gekend en vertelde vaak over hem. „Maar”, schrijft Hans, „Fritz luisterde er nauwelijks naar. Die had toen al andere dingen in zijn hoofd”.

Door de jong gestorven grootmoeder van de kinderen K. „das Gettchen”, kwam de geest van de Hernhutters in huis. (Deze H.h. zijn voortgekomen uit de Moravische Broederschap. Het was geen godsdienst met eigen dogma's, maar een broeder-gemeente, waarin strenge tucht heerste en die zich toeleegde op de zending, ook nu nog.)

De vader van Fritz K. bezocht de school en woonde in het internaat van de Hernhutters. Misschien was de invloed van deze broeder-gemeente van belang voor de latere ontwikkeling van Fritz Künkel's psychologie?

In 1907 ging hij naar München, waar hij medicijnen studeerde.

Kort voor het uitbreken van de oorlog in 1914 had hij zijn laatste examen gedaan zijn studie voltooid. Dr. K. kwam nu als arts onder de wapenen. In de slag bij Verdun verloor hij zijn linker arm, toen een granaat in zijn nabijheid explodeerde. Dit maakte een einde aan zijn carrière als arts.

Dr. K. ging daarom weer terug naar de universiteit, deze keer naar Berlijn, en studeerde daar psychiatrie. Na voltooiing van zijn studies werkte hij in inrichtingen voor geesteszieken. Hij bestudeerde natuurlijk Freud en Jung, maar werd medewerker van Alfred Adler. Van 1922 - 1939 oefende Dr. K. praktijk uit als psychiater in Berlijn. In 1924 stichtte hij daar het psych. centrum voor Adler's Indiv. psych.. Hij hield lezingen, gaf vele cursussen, bij hem thuis, aan de Lessinghochschule, maar ook in andere steden van Duitsland en vanaf 1927 verscheen er bijna ieder jaar een boek van zijn hand. Het werden er in totaal 21! Het eerste, „Grundbegriffe der Indiv.psych.”, schreef hij samen met zijn 1e vrouw, Ruth Künkel Lowengard.

In zijn Berlijnse tijd ontwikkelde K. zijn Wij-psychologie — daar kom ik later nog op terug. K. maakte reizen naar Zweden en Nederland en hield daar vele lezingen. In het begin van 1935, toen hij in ons land al grote bekendheid genoot, sprak K. in Haarlem, waar ik hem voor het eerst hoorde. Korte tijd later gaf hij daar in de omgeving een cursus van 4 of 5 middagen en men vroeg mij om hierover een verslag te schrijven voor een plaatselijk blad. Ik accepteerde op één voorwaarde: dat ik de man, wiens woorden een diepe indruk op mij hadden gemaakt, eens kon spreken. In die tijd hielp ik kinderen met huiswerk en stuitte daarbij op allerlei problemen. Over vele daarvan spraken wij op een middag, die natuurlijk veel te kort was.

K. stond op het punt om weer terug te gaan naar Berlijn. Hij stelde mij voor om in het

najaar daarheen te komen - en zo werd ik leerling van Dr. K.

Hij bereidde zich in die tijd voor op zijn eerste reis naar de Verenigde Staten en nam Engelse les, ik herinner me nog, 's morgens van 7-8, wat mij bijzonder imponeerde! Hij vertelde mij met een grijns, dat zijn boeken daar verschenen waren onder de titel: „Let's be normal!“ en „Conquer yourself“.

Daar ik in dat grote Berlijn alleen was, nodigden Dr. en mevrouw Künkel mij af en toe uit voor het „Abendbrot“. Er was altijd een geanimeerd gesprek aan tafel. Ik trof daar meestal ook zijn zuster, Johanna K. aan, die ademhalingslessen gaf. K. was een ontspannen mens; hij converseerde geestig, maakte vaak woordgrapjes. Kwam het gesprek op de Winterhilfe of op de regering, dan werd er gauw een plaid of een paar kussens op de radiator van de centrale verwarming gelegd. Hij raadde mij sterk aan om zoveel mogelijk kennis te nemen van wat er in Duitsland geleerd en gepropageerd werd. Hij meende toen nog, dat het gevaar te keren was, indien men tijdig op de hoogte was. Zo bezocht ik op uitnodiging van het „Institut für Volksbildung und Erziehung“ het „Schulungsheim für Lehrer und Professoren“. Geheel nazi natuurlijk en iets afschuwelijks! Zelf bracht K. mij in contact met het kinderkuis van de begaafde paedagoge Elisabeth Wolff. Eind '36 hoorde ik, dat zij door verraad, wegens „communistische sympathieën“ in een concentratiekamp was terechtgekomen.....

Behalve de cursussen had ik bij K. een korte leertherapie en kon ik, met twee andere leerlingen, een „Erziehungsberatung“ bijwonen. De gesprekken die hij daarbij voerde met de ouders en met het meisje, dat in behandeling was, werden later nog eens doorgenomen. Het was een boeiende tijd.

Vlak voor Kerstmis 1935 keerde ik naar huis terug. Op een korte briefwisseling na eindigden hiermee mijn persoonlijke ontmoetingen en het directe contact met Künkel.

In het jaar 1939 vertrok Dr. K. na een laatste bezoek aan Holland via Hamburg naar de Ver. Staten. Hij ging erheen op uitnodiging van „Pendle Hill“, the Pacific School of Religion, een Quakercentrum in Berkeley, Pennsylvania. Het kostte hem veel moeite om het land uit te komen. Telkens weer werd de vertrekdatum verschoven. Hij kreeg slechts toestemming voor zichzelf, niet voor zijn vrouw en hun twee jonge kinderen. Die moesten voorlopig in Berlijn blijven. K. wilde proberen eerst alles in de V.ST. te regelen (men moest toen borgstellingen hebben om Amerika binnen te komen) en zijn gezin dan te komen halen. In Holland had hij goede vrienden, o.a. ook een leerlinge, die hij geheel vertrouwen kon. Haar deelde hij na zijn laatste lezing in Holland mee, dat hij definitief naar de V.ST. ging. Het was een moeilijk besluit, daar hij alleen moest gaan. Uit een brief aan haar vanuit Los Angeles, die ik onlangs kon inzien, sprak zijn bezorgdheid voor zijn gezin en voor de twee kinderen (uit het 1e huwelijk), die in Eerde op de Quakersschool waren. Zijn oudste zoon was al in Amerika. K. meende, dat hij nog terug kon komen, om hen te halen, als er geen oorlog uitbrak. „Tot nu toe sta ik, naar ik hoop, nog niet op de zwarte lijst“ schreef K. Dat was een vergissing. Men wachtte slechts met toeslaan op meer namen en adressen van mensen uit zijn kring. Zijn contacten met het buitenland werden al geruime tijd nauwkeurig gecontroleerd en geregistreerd. Men heeft er zich wel eens over verbaasd, dat K. pas zo laat uit Nazi-Duitsland wegging. M.i. lag dit geheel in de lijn van zijn psychologie, afgezien van het feit, dat een dergelijke stap bijzonder moeilijk is. (Zie Zuckmayer's „Als wär's ein Stück von mir“).

K. vertrok dus en kon niet meer terugkomen. Pas na de oorlog zijn zijn vrouw en kinderen hem gevolgd naar de V.ST.. Ook de twee die na de bezetting van Nederland in het grote huis van zijn leerlinge een veilig onderdak hadden gevonden (ze waren „half-joods“) vertrokken naar Los Angeles, waar K. zich had gevestigd. Hij werd in 1945 Amerikaans staatsburger.

In Los Angeles bouwde K. weer een praktijk op en zijn vrouw werkte daarin later met hem samen, zoals zij dat in Berlijn al hadden gedaan. Tussen 1947 en '56 schreef K. nog een vijftal boeken: „How character develops“, „What do you advise?“, „My dear Ego“,

„In search of maturity” en „Creation continues”. Samen met zijn vrouw Elisabeth K. schreef hij zijn laatste boek: „Creative Parenthood”, dat kort na zijn dood verscheen. Hij stierf op Paasmorgen 1956.

De bijdrage die K. op het gebied van de psychologie leverde in zijn Amerikaanse jaren bestond in het leggen van een verband tussen religie en psychologie. Het „wij” waar we naartoe moeten groeien, eindigt dan in een „wij” met God. Hij richtte „The foundation for the advancement of religious psychology” op, gevestigd in Los Angeles. Zijn banden met „Pendle Hill”, het Quakercentrum, dat hem in '39 had laten overkomen, bleven tot het einde toe zeer nauw. We vinden dan ook in een door dit „Quaker adult study centre” uitgegeven tijdschrift, „Inward light”, nog drie lezingen van K. afgedrukt tien jaar na zijn overlijden, dus in 1966. Deze lezingen waren op de band opgenomen en konden daardoor woordelijk worden gereproduceerd. Prof. Joseph Havens van de Univ. van Mass. schreef er een inleiding bij waaruit ik citeer:

„Künkel sprak met een nooit eindigende stroom van beelden, die je lang bijbleven en met een wijsheid, die door geestigheden gekruid was. K's geest was „chockfull” levendige beschrijvingen, symbolen en anecdotes, die getuigden van zijn grote begrip van de mens. Deze beelden enz. werden niet alleen op cursussen of in seminaries gebruikt, maar ook in zijn therapeutisch werk. Volgens K.'s theorie en vaste vertrouwen, was er een schat verborgen achter de traumata die we door het leven krijgen. K.'s eigen leven is de bevestiging van deze waarheid. Degenen van ons, die hem gekend hebben en hem hoorden spreken, waren altijd weer verbaasd over de wijze waarop hij een grote tegenslag in het verleden had overwonnen. Want weinige van zijn toehoorders merkten op, dat hij zijn ene arm miste” (einde citaat).

Dit was ook een van de dingen die grote indruk op mij gemaakt hebben. Toen ik K. voor het eerst hoorde, kwam er in de pauze een kennis naar mij toe en zei iets over de lege mouw. Ik had deze nog helemaal niet opgemerkt, howel ik zeker al een uur (met grote aandacht!) naar K. geluisterd en gekeken had!

„Wat een verwonding van tragisch formaat was geweest, had de nadering van een nieuw en rijker leven aangekondigd”, aldus Prof. Havens.

„Wees blij, dat je van de rode pluche canapé bent afgeduwd!” zei K. tegen zijn leerlingen en zijn patiënten. Hij was zelf met een harde klap op de grond terechtgekomen en wist hoe dat was.

In één van zijn boeken beschrijft hij de toestand daarna als een stilstaan, een luisteren in jezelf - om het creatief vermogen de gelegenheid te geven je opnieuw te inspireren.

In een lezing, afgedrukt in „Inward light”, vond ik een voorbeeld van de vaak grappige manier waarop hij zijn theorieën illustreerde

„Laten we aannemen”, zei Dr. K., „dat ik verliefd ben. De jonge dame wil wel, maar haar moeder zegt: „neen, je moet een half jaar wachten, want jullie kent elkaar niet goed genoeg.” Dus moet ik wachten.

En daar mijn vriendinnetje in een andere stad woont, schrijf ik haar iedere dag; gedichten! Ik zou nooit een liefdesgedicht geschreven hebben zonder deze hinderpaal. Blessed mother-in law! Gezegende schoonmoeder! ”

En dan even verderop, over zijn trauma-treasure-theory: doordat het kind met obstakels en frustraties te maken heeft, kan het zich erin oefenen - laat ons hopen zonder zijn doel geheel op te geven - om stil te staan, na te denken, te luisteren en opnieuw creatief aangespoord te worden, zodat het open staat voor nieuwe wegen en middelen en zelfs voor nieuwe doelstellingen. Maar het op creatieve wijze overwinnen van obstakels is niet makkelijk, soms ook niet mogelijk. Het komt, zoals we weten, op de moed-training of op de graad van ontmoediging aan.

K. noemde zichzelf een Wij-psycholoog. Hij beweert beslist niet, dat dit een nieuwe - en

helemaal niet dat dit de nieuwe psychologie is, die juist of meer waar zou zijn dan andere psych. systemen. Hij vestigde hiermee slechts de aandacht op een kant van het zieleven, die, naar het hem leek, te weinig aandacht had gekregen. Het te lang vastgehouden „oer-wij” en de breuk van dat „wij”, kunnen voor het kind ernstige gevolgen hebben. In „Das Wir” beschrijft K. de verschillende typen die kunnen ontstaan: het „Heimchen”, de star, de Nero en de lummel (Tölpel) — waarvan we allen nog wel resten over hebben ergens in onze psyche.

Het levende, rijpende Wij (in vertaling zijn deze termen nog minder mooi dan in het oorspronkelijk) verliest steeds meer van zijn ik-betrokkenheid. Men voelt zich mede-verantwoordelijk, als levend subjezt betrokken bij andere levende subjekten: in huwelijk en gezin en ook daarbuiten, in het werk, in de groep, de gemeenschap, het volk.....

En hier komen we op een gevaarlijk terrein, vooral in de 30-er jaren natuurlijk. In het voorwoord van „Das Wir” staat een zin, waar ik een groot vraagteken bij zet. Bedekt wordt dit in de volgende regels dan weer teruggenomen, maar het lijkt even, of K. een concessie doet aan het régime, waaronder hij moet leven.

Het staat echter vast en is boven iedere twijfel verheven, dat K. geen nazi was. Ik vroeg hem eens, welke krant hij las. „Geen”, was het antwoord. „Ik hoor genoeg en dan de waarheid, van mijn patiënten”.

Ik heb zelf veel aan de lessen van K. gehad, vooral in het werk, dat ik kort na terugkeer uit Berlijn aan het Kennemer Lyceum kreeg.

Natuurlijk bekeek ik mijn omgeving na Berlijn met andere ogen, zag ik sommige mensen als waren het marionetten, die gecommandeerd werden door hun dressaten..... En achteraf gezien had ik soms nog wel een beetje gelijk ook. Maar al gauw eiste mijn werk: het lesgeven aan kinderen met leer- en karaktermoeilijkheden al mijn aandacht op. Daarbij merkte ik hoè veel ik geleerd had bij Künkel. Ik bewaar aan de ontmoetingen met deze geïnspireerde en inspirerende mens de beste herinneringen.

Aan de leerling van Dr. K., over wie ik al enige keren sprak en die nu nog bevriend is met zijn in Amerika wonende kinderen, heb ik veel van de gegevens te danken, die ik voor deze korte levensbeschrijving nodig had.

Het bestuur van onze Werkgemeenschap ben ik dankbaar dat ik de gelegenheid kreeg U iets over Künkel te vertellen. Ik werd daardoor gedwongen mij weer eens te verdiepen in de mens Künkel en in zijn werk.

Ik moest er „obstakels” voor overwinnen, o.a. ervoor naar Lugano reizen.
Gezegend bestuur!

Mw. H.C. Bielle.

WAT EN WELKE ZIJN VOLGENS DE HUIDIGE OPVATTINGEN PSYCHOSOMATISCHE ZIEKTEN; WELKE ZIJN DE VOORWAARDEN WAARONDER ZIJ ONTSTAAN; IS ER THERAPIE.

VERSLAG van de voordracht gehouden op 30 september 1972 te Amsterdam door
mevr. B. Evers-Emden, psych. kand.

Veel heeft men al over psycho-somatische ziekten gehoord, doch veelal wordt er denigrend over gesproken; men vindt het vreemd, associeert het met gek of krankzinnig of meent dat het eigen schuld is. Vanzelfsprekend is voor iedereen de gang naar de dokter voor lichamelijke klachten, maar psychische ziekten staan over het algemeen in een kwaad daglicht, al begint hierin langzamerhand verbetering te komen.

Van psycho-somatische ziekten spreekt men o.a.:

1. Wanneer psychologische factoren doorslaggevend zijn als oorzaak van lichamelijke klachten.
2. Als de somatische klacht een uiting van levensonmacht, conflict of gebrekkige mensontwikkeling doet veronderstellen.
3. Als de somatische klacht het vermijden van een confrontatie met een emotioneel conflict mogelijk maakt (Prof. Stokvis), want wie ziek is trekt zich in bed terug en behoeft zich niet meer aan de dagelijkse moeilijkheden te onderwerpen.
4. Bij het kiezen van een somatisch kanaal door diegenen, die zich niet verbaal kunnen uiten en aldus uitdrukking geven aan hun moeilijkheden.

DE SAMENVATTENDE DEFINITIE LUIDT: EEN FALEN VAN DE GEINTEGREERDE MENSAANPASSING.

De wetenschap, die zich psychosomatiek noemt, is nog heel jong.

De eerste publicaties verschenen kort vóór 1940, maar het begrip dat lichaam en geest samengaan is daarentegen zeer oud. Reeds de Grieken kenden een temperamentenleer, waarbij verband werd gezien tussen **LICHAAMSVOCHTEN** en **GEDRAG**. Men sprak van: sanguinisch, choleric, melancholisch of flegmatisch wanneer resp. de lichaamsvochten bloed, gal, zwarte gal en slijm als het gedrag bepalend werden gedacht.

Ook in het huidige taalgebruik vinden we overeenkomstige termen zoals: een „volbloedig“ mens, „groen en geel van nijd“, een „zwartgallige“ en een „slijmbal“.

Mevr. Evers wees nog op een schilderij „De doornenkroning“ van Jeroen Bosch, waarop deze vier typen rond de Zoon des Mensen worden afgebeeld.

De psychosomatiek gaat uit van een dusdanig nauw verweven zijn van lichaam en ziel, dat er eigenlijk van een samengaan niet meer gesproken kan worden. De dubbelterm **PSYCHO-SOMATISCH** wordt echter bij gebrek aan een nieuwe, broodnodige eenduidige term voorlopig aangehouden. Dit dualisme in de taal i.h.a. is gegroeid vanuit de vroege christelijke leer, die grote nadruk legde op de scheiding tussen Geest en Lichaam. De filosoof Descartes legde daar nog een schepje bovenop. Die scheiding is zeer sterk gepene- treerd in het denken en in het taalgebruik (b.v. uitdrukkingen als: met hart en ziel — hij gaf de geest — het stoffelijk omhulsel etc.). Vroeger was psychologie: zielkunde, thans: gedragswetenschap.

Er zijn wetenschapsmensen, de „materialisten“, die het bestaan van een ziel geheel verwerpen omdat er geen wetenschappelijke evidentie is, dat aan het concept „ziel“ beantwoordt. De hersencellen, de bloedstroom, de hormonen en alle componenten, welke ons tot mens

maken, werken samen bij datgene wat „ziel“ genoemd wordt.

Uit het voorgaande volgt dat men zich zou kunnen afvragen: „Hèb ik mijn lichaam“ of „bèn ik mijn lichaam“. Aanhangers van de scheiding lichaam-ziel zullen het eerste begrip verkiezen en wie meent dat het lichaam een totaliteit is, het tweede. Ook ons taalgebruik is hierin ambivalent, want men spreekt van „ik BEN ziek“ en „ik HEB een ontstoken blinde darm“. In feite ligt hier een filosofisch probleem.

Het lijkt misschien vreemd dat bepaalde emotie-uitingen bij bepaalde lichaamsuitingen behoren, doch een voorbeeld uit het dagelijks leven geeft een duidelijke illustratie. Zo zijn vrolijk en woedend niet te rijmen. Bij woede gaan hart en ademhaling sneller, transpiratie treedt op, o.a. de spieren spannen zich door vrijkomen van adrenaline uit de bijniere in het bloed en het hele organisme is aktiebereid. Wie daarna weer vrolijk wordt, ontspant zich. Een woede-aanval is van korte duur, maar hoeveel te meer zullen mensen, die gebukt gaan onder chronische stress, aan veranderingen in hun psychosomatische organisatie onderhevig zijn?

HOE LIGT NU IN FEITE HET VERBAND TUSSEN PSYCHISCHE OORZAKEN EN SOMATISCHE UITINGEN?

Vanuit verschillende standpunten heeft men in de laatste jaren onderzoeken gedaan en steeds heeft men verband gevonden tussen de psychische en somatische verschijnselen. Opgevallend is dat steeds **PSYCHISCHE VERSCHIJNSELEN VOORAFGAAN AAN DE SOMATISCHE**. Sommige onderzoekers geven als hoofdoorzaak een slechte regulatie van de agressie aan. Via de toevoer van hormonen uit zich de agressie somatisch via bepaalde organen. Anderen menen dat onvervulde strevingen een uitweg kunnen vinden in een zwak orgaan. Nog anderen zoeken weer elders de oorzaken.

Spreekster noemt het langjarig onderzoek van de Amerikaanse psycho-somaticus Alexander, die een aantal factoren vond die samengaan wanneer een psycho-somatische ziekte uitbreekt t.w.:

- a. een vooronderstelde praedispositie en/of gevoeligheid van een orgaan.
- b. een uit de vroege jeugd afkomstig centraal conflict of conflicten.
- c. een ziekte-beginsituatie, waaraan verheviging v.h. centraal conflict VOORAFGING.

SLECHTS BIJ HET SAMENGAAN VAN DEZE DRIE FACTOREN BREEKT DE ZIEKTE UIT.

Er zijn echter ook mensen, dezelfde psychische trekken vertonen en in dezelfde omstandigheden verkerend, bij wie géén psychosomatische ziekte optreedt.

Alexander spreekt hier van X-factor, een **CONSTITUTIONELE FACTOR**. Hier is een vraag of deze mensen over een grotere reservekracht beschikken (of zou hun scheppend vermogen meer actief zijn? —red.).

Dan is het het probleem van de **SPECIFICITEIT**, hetgeen zeggen wil, dat er een specifiek verband bestaat tussen enerzijds de conflicten en de karakterstructuur en anderzijds de organische ziekte. Ook hiernaar werd veel onderzoek verricht. Sommigen trokken de conclusie van géén specifiek verband, hoewel er wel psychische factoren werden gevonden. Alexander en ook prof. Groen en prof. Barendregt hebben veel gepubliceerd over de specificiteit van bepaalde psychische factoren bij bepaalde psycho-somatische ziekten.

Bij een onderzoek door prof. Barendregt bij 20 astma-patiënten en 20 patiënten met maagzweer (waarbij gestreefd werd naar ± gelijk zijn wat betreft sexe, leeftijd, intelligentie en beroepsklasse) had Prof. B. de vooronderstelling, dat astmatici tekenen van beklemdheid zouden vertonen, van zich onvrij voelen, van bewegingsbeperking, impulsiviteit en vijandig-agressieve wensen in tegenstelling met maagzweerlijders. Om tot het bewijs te komen van zijn vooronderstelling maakte hij gebruik van de Rorschach-test.

Bij de maagzweer patiënten vond Alexander dat gefrustreerde afhankelijkheidswensen extra maagactiviteit op gang brengen. Maagzweerlijders hebben de (verborgen) wens om bemind

en geholpen, alsmede om gevoed te worden.

Astmalijders zijn gefrustreerd in hun communicatie-behoefte. Een baby b.v. heeft als communicatiemiddel het huilen. Beantwoordt de moeder niet deze vraag om contact, of weert ze het af, dan zal het kind leren zich in te houden. De astma-aanval treft juist de uitademing, waarbij de bronchiën zijn samengetrokken. Met inademen hebben ze geen moeite, maar de uitademing is nodig voor de communicatie (spreken, huilen).

Lijders aan de ziekte van Basedow (verhoogde werking van de schildklier) zijn mensen, die vroeg rijpen en „weten“ dat hun een lange en zware taak te wachten staat. Zij doen a.h.w. een beroep op snel groeien om tot volwassenheid te komen. Zij kunnen dat door de versnelde schildklierwerking.

Sommige lijders aan **TE HOGE BLOEDDRUK** hebben te kampen met ingehouden en onvoldoend geuite vijandschap. Ingehouden agressie geeft spanning. De Latijnse naam voor hoge bloeddruk is ook **HYPERTENSIE**.

Er zijn vormen van **REUMA**, waarbij toegenomen spierspanning ontstaat bij het mobiliseren van tegelijkertijd agressieve wensen én onderdrukking ervan.

SOMMIGE HUIDAANDOENINGEN hebben ook een psychosomatische oorsprong. Zij wijten hun ontstaan aan gefrustreerde verlangens naar huidcontact, dat geweigerd werd. Door de huidaanvoering wordt alsnog de behoefte aan contact ingehaald.

Bij lijders aan **EEN DIKKE DARMZWEER** veronderstelt men een gefrustreerde behoefte om iets te bereiken, hetgeen tot verhoogde activiteit en versterkte doorbloeding van de darmen kan leiden (onderzoek nog niet afgerond).

HET VROEGE CENTRALE CONFLICT.

Niet alleen opvoeders, doch ook bepaalde cultuurpatronen moeten hiervoor verantwoordelijk worden gesteld. In ons cultuurpatroon b.v. is het voor jongens niet aangewezen om in huilen uit te barsten. Jongens „moeten flink zijn“, in tegenstelling tot meisjes, maar die moeten op hun beurt „netjes“ zijn, terwijl jongens best vuil thuis mogen komen. Wanneer een kind geleerd wordt zich emotioneel in te houden en het zich conformeert, zodat het emotioneel gefrustreerd wordt, kan het zijn, dat er lichamelijke kanalen gezocht worden zich alsnog te uiten. Wel moet er een lichamelijke praedispositie zijn om zich via een somatisch kanaal te ontladen.

Ziekte is een mogelijkheid om aandacht te trekken. Een kind, dat zich door zijn ouders niet geaccepteerd weet, kan uitwijken naar een ziekte, die hem alsnog de aandacht bezorgt, die het zo nodig heeft. Wordt een kind niet toegestaan zijn gevoelens te uiten, dan worden zijn emoties en affecties afgeremd en het is niet verwonderlijk, dat het geen juiste techniek ontwikkelt om met de eigen gevoelens adequaat om te gaan. De psychosomatische patiënt heeft (zoals iedereen) gevoeligheden, doch deze zijn bij hem niet effectief d.w.z. ze worden niet op het juiste moment en op de juiste wijze geuit.

OVERACCENTUERING van 't zij het intellect, 't zij de emotionaliteit in de opvoeding **VERSTOREN HET PSYCHOSOMATISCH EVENWICHT.**

De vraag is hoe het komt dat wij het psychosomatisch evenwicht niet kunnen regelen. Somatische uitdrukkingen en verschijnselen zijn niet onderworpen aan de wil. Bepaalde opvoedingspraktijken geven angst en onzekerheid, die eventueel tot somatische verschijnselen kunnen leiden. Dan kan een psychische prikkel aanleiding geven tot verstoring van het fysiologisch evenwicht. Is de ziekte eenmaal gevestigd, dan is terugdraaien niet altijd gemakkelijk; nog ernstiger is het wanneer er dusdanige beschadigingen aan de organen zijn ontstaan, dat de ziekte onomkeerbaar is.

ZIJN DE PSYCHOSOMATISCHE ZIEKEN NEUROTICI OF PRE-PSYCHOTICI?

Pre-psychotisch is: aan de rand staan van het desintegreren van de persoonlijkheid.

Psychosomatische ziekten komen in verschillende graad voor. Bij sommigen komen ze nu en dan tot uiting, anderen liggen er jaren mee op bed.

Uit sommige tests bleek, dat psychosomatici niet te onderscheiden waren van neurotici t.a.v. de intensiteit van het beleven echter; echter wél t.a.v. het extravert-zijn en het sociaal aangepaste gedrag.

DE NEUROTICI zijn gezond maar vertonen een gestoord gedrag, **DE PSYCHOSOMATICI** daarentegen liggen te bed, maar lijken psychisch gezond zich aan hun omstandigheden aan te passen, zij het ten koste van hun lichaam.

Het somatiseren van conflicten, agressies en angsten kan echter ook een afweer (zelfs een geslaagde) zijn van een psychose en daarom lijkt het desintegreren van de persoonlijkheid (die vaak eindigt met een opname in een psychiatrische inrichting) minder aantrekkelijk dan het hebben van een psychosomatische ziekte.

EEN OPMERKELIJK VERSCHIL TUSSEN PSYCHOSOMATICI EN NEUROTICI is, dat de eersten zeer zwijgzaam zijn over hun conflicten, terwijl de laatsten zich graag willen uiten. Sterker nog: de eersten wéten vaak niet van hun conflicten, omdat zij deze verdringen. Zij vinden het dikwijls infantiel bepaalde spanningen niet aan te kunnen, bepaalde conflicten niet te kunnen oplossen en angsten te hebben, die een ander blijkbaar niet heeft. Zij willen tot iedere prijs normaal lijken en weren elke, door hen als ongunstig ervaren, emotie af en doen **ALSOF** deze geen vat op hen heeft.

Elk jaar breídt de lijst van psychosomatische ziekten zich uit en omvat thans o.a.:

1. de groep van allergieën (huid-afwijking, jeuk, hooikoorts, astma)
2. de groep van hart- en vaatziekten (angina pectoris, bepaalde rythme-stoornissen, te hoge bloeddruk en migraine).
3. spijsverteringsaandoeningen (vernauwing van de maaguit- of ingang, maagslijmvliesontsteking, maag- en dunnedarmzweer, dikke darmzweer, constipatie).
4. Bedwateren bij kinderen, voorzover zij een bepaalde leeftijd te boven zijn.
5. Bepaalde chronische neuralgieën
6. Menstruatie-stoornissen
7. Vet- en magerzucht
8. Sommige vormen van reumatiek
9. Tuberculose
10. Hysterische uitingen.

Over **THERAPIE** is veel geschreven. In de eerste plaats moet de psychosomatische ziekte **DIE ER TOCH IS**, medisch behandeld worden, daarnaast is psychotherapie van groot belang gebleken.

Een eenvoudige gesprekstherapie kan succesvol zijn. Soms ligt de moeilijkheid echter in het feit, dat de psychosomatici zelf geen weet hebben en willen hebben van de plaats waar de conflictschoen wringt. Er zijn dan ingewikkelde en tijdrovende technieken nodig om erachter te komen. In sommige gevallen kan men tot L.S.D. overgaan of narco-analyse en ook de hypnose keert, na lange tijd afgezworen te zijn geweest, terug.

Bij kinderen kan men vaak gedurende het observeren in de speelkamer zien wat er aan de hand is, omdat zij vaak hun problemen uitspelen.

Het is niet na te gaan hoeveel psychosomatici zich herstellen zonder psycho-therapie. Artsen hebben in het algemeen weinig oog voor de onderliggende psychische problemen. Hun training is geheel gericht op de fysische kant. Zelden sturen zij een psychosomatische zieke door naar een psycholoog of psychiater, tenzij hij niet geneest. Vaak genezen dus deze patiënten zonder psychotherapie. Verschillende factoren zijn daarvoor aan te wijzen, zoals de verkregen aandacht, waarnaar gesnakt werd, of de bemoediging, steun en suggestie, die ze van een vertrouwde kring kregen. Vaak zijn de sociale en/of gezinsom-

standigheden gewijzigd, de kinderen groeien, de persoonlijkheid groeit. De psycho-analiticus Menninger heeft opgemerkt, dat in veel vormen van ziek-zijn zelfvernietiging wordt gevonden. Onze intelligentie en affecties beschermen ons. **INTRA-PSYCHISCHE HARMONIE IS VAN ESSENTIEEL BELANG VOOR ONZE GEZONDHEID**

Mevr. L.M.C. R.-St.

CURSUS:

Om allerlei beleidsredenen (waaronder grote kostenstijgingen) is het niet meer mogelijk leden van de N.W.I.P. zonder vergoeding cursusseries van de Leergang te laten bijwonen.

Het is helaas noodzakelijk gebleken aan de leden een bijdrage van fl.25,- te vragen voor iedere cursusserie die zij willen meemaken.

Opgaven als altijd via de kursussekretaresse, mw. Strobosch-van Duijne tel. (020) 79 43 63.

Uit de enquête, die ook dit jaar aan het eind van de cursus aan alle 1e en 2e jaar is voorgelegd, zijn enkele duidelijke wensen gebleken die als volgt kunnen worden samengevat.

- 1) Theorie op zich wordt als minder zinvol beschouwd; men vraagt de theoretische kennisoverdracht te relateren aan de praktische aktualiteit in de situatie zelf van het menselijk handelen in 1972.
- 2) Men vraagt om gerichte groepsdiskussies over bepaalde themata.
- 3) Men vraagt om uitgifte van syllabi zodat het schrijven kan worden vervangen door terloopse notities en meer energie beschikbaar blijft voor luisterende en sprekende participatie.
- 4) Men vraagt weliswaar om verdieping van oude kennis, maar wenst geen al te grote infantilisering in presentatie van vorm en inhoud.
- 5) Men vraagt om meer moderne keuzeliteratuur op de boekenlijst (Fromm, Horney, Laing, Maslow).
- 6) Men vraagt om voortzetting van de open-huis-bijeenkomsten, zo mogelijk ook eerder in het cursusjaar, maar in alle geval niet meer met 1e en 2e jaar tezamen.

De toelichtingen bij iedere lesserie-waardering zijn aan de docenten overhandigd, die ernstig zullen trachten de bijzonder opbouwende kritiek in een ombuiging, waar mogelijk en nodig, te realiseren.

Aan allen, die ons via deze enquête zoveel informatie bezorgden, wordt door docenten en cursusleiding hartelijk dankgezegd.

Het bestuur van de Ned. Werkgemeenschap v. Individualpsychologie werd op de jaarvergadering van 25 november 1972 gewijzigd en bestaat thans uit:

Voorzitter : hr. G.H. v. Asperen, psychotherapeut, Doorwerth
Vice-voorzitster : Mw. L.M.C. Richard-Stuurman, red. secr. v.h. Mededelingenblad
Secretaresse : Mw. H. Gans-v.Weerden, psychotherapeute, Amsterdam
Penningmeester : Hr. J.H. Richard, administrateur, Den Haag
2e " : Hr. P. Hummelen, direc. strafgevangenis, Haarlem
Leden : Mw. D. v.d. Nieuwenhuizen-Mettivier Meijer, lerares mensendieck, Amsterdam
Mw. L.C. v. Dijk, maatsch. werkster, Amsterdam
Mw. B.J.M. Strobosch-v.Duyné, kleuterleidster, Amsterdam
Hr. J.N. Pijnaker, maatsch.werker reclassering, Rotterdam

IN DE ALG. LEDENVERGADERING WERDEN OP HUN VERZOEK ALS LID AANGENOMEN:

Mw. S.v. Duurling-Roodveldt,	Eemnesserweg 185,	Hilversum.
Mw. Cl.M.J.G. Hamer,	Nassaukade 137,	Amsterdam.
Mw. W.S. Harms- Zoete,	Heemst.Dreef 18,	Heemstede.
Mw. J.P.M. Kool,	Brandaris 268,	Zaandam.
Hr. A.W. v. Lindonck Apol,	Statenlaan 113,	Den Haag.
Mw. T.v.Proosdij-Canne Meyer,	H. de Bruynstraat 23-II	Amsterdam-Slot.v.
Mw. E. Roos,	Poolsterstraat 4,	Hilversum.
Mw. I. Stach-Vrolijk,	Pentislaan 1a,	Aerdenhout
Mw. G.v.Tienhoven,	Admiralengracht 36hs.	Amsterdam.

ADRESWIJZIGINGEN:

Mw. G.M.J.E. Gerbrands,	naar	Waddenstraat 709,	Haarlem.
Mw. A. Veerman	naar	Dr. De Visserlaan 22,	Huizen.

RECTIFICATIE

In het Med. blad van Sept. '72 staat onder kernleden het adres van mw. J.J.A. de Gier-Winter foutief. Celebesstraat 156 moet zijn Cederstraat 156, Den Haag.

MILAAN

The International Association of Individualpsychologie houdt haar 2 jaarlijks congres op 7 of 8 juli t/m 9 of 10 juli 1973 te Milaan.

BIBLIOTHEEK

De volledige bibliotheek van de Werkgemeenschap (uitgezonderd de op de cursus aanwezige boeken t.b.v. de cursisten) bevindt zich in Het CENTRUM V. OPVOEDING EN ONDERWIJS, ONDIEP 63, UTRECHT.

Voor boeken, die schriftelijk kunnen worden aangevraagd, zijn alleen verzendkosten verschuldigd.

Wie de moed mist naar anderen te luisteren, heeft de kans een sterke persoonlijkheid genoemd te worden.

Een vraagstuk benader je met VERSTAND
Een probleem benader je met GEVOEL
Een mysterie benader je met EERBIED.

Er zijn mensen met manieren — en mensen met maniertjes
Er zijn mensen met allure — en mensen met allures

Het kind verzet zich tegen zijn vader omdat het iets tegen gezag heeft.
De volwassene verzet zich tegen gezag, omdat hij iets tegen zijn vader heeft.

Een ideaal is niet iets om te bereiken maar om na te streven.

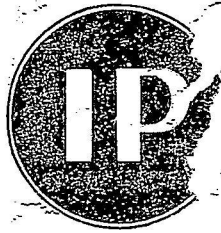

Ieder mens is een uitzonderingsgeval.

Het neurotische is vaak een overdrijving van het gezonde.

G.H.v.Asperen.

SCIP